

τ. (ὁ μόνος τρόπος μακρυᾶς καὶ σίγουρης ζωῆς μέσα στὴν τ. εἶναι νὰ ζεῖς χωρὶς ψυχὴ. - Πῶς πρέπει νὰ ζεῖ κανένας στὴν τ. (κάθε τίμιος κι ἀληθινὸς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ζεῖ μακριὰ ἀπ' τὸν περίγυρο τοῦ τυράννου—Πῶς πρέπει νὰ πεθαίνει κανένας στὴν τ. — Ὡς ποῖο σημεῖο μπορεῖ νὰ βαστάξει κανένας στὴν τ. (ἡ τ. εἶναι ἀπὸ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς ὑποφερτὴ ὡς τὸ σημεῖο ποὺ μὲ τερατώδη ἐγκλήματα νὰ ξυπνήσει τὴν ἀγανάχτηση καὶ τὴ δίψα τῆς ἐκδίκησης. Ἄν ἓνας λαὸς ποὺ δὲν νοιώθει τὴν τ. τὴν ἀξίζει ἢ ὄχι (στὶς τυραννίες ἀξίζουν νὰ εἶναι σκλάβοι μόνον ὅσοι, ἂν καὶ ξέρουν τί θὰ πεῖ λευτεριά, προτιμᾶνε νὰ ζοῦνε στὴ δουλεία — Τὸ ἀντιφάρμακο τῆς τυραννίας (ἡ ἐπανάσταση τῶν σκλάβων).— Ποῖο πολίτευμα εἶναι κατάλληλο ν' ἀντικαταστήσει τὴν τυραννία (μόνο ἡ δημοκρατία, προσαρμοσμένη στὶς ξεχωριστὲς συνθῆκες κάθε τόπου καὶ λαοῦ). Ἄπ' τὴν ἐπισκόπηση τῶν περιεχομένων τοῦ «Περὶ τυραννίας» ἔργου τοῦ Ἀλφιέρι, φαίνεται πόσο πλούσιο ὕλικὸ εἶχε στὴ διαθεσὴ του ὁ Ἀνώνυμος, γράφοντας τὴ Νομαρχία, γιὰ νὰ παρουσιάσει στοὺς Ἕλληνες τὰ κακὰ τῆς τυραννίας καὶ νὰ τοὺς τὴν κάνει αἰσθητὴ καὶ μισητὴ. Καὶ σὲ γνῶμες καὶ σὲ ιδέες καὶ σὲ θέσεις καὶ σὲ διατυπώσεις τοῦ Ἀλφιέρι βρίσκουμε πολλὰ καὶ χτυπητὰ ἀναθυμῆματα στὴ Νομαρχία. Ὁ Ἀλφιέρι (Della Tirannide Opera, Πάδοβα 1810, τόμος X, σελ. 8) γράφει εἰσαγωγικά: «δὲ θὰ κάνω ἐπίδειξη ρητορικῆς... οὔτε πολυμαθείας, μὰ μὲ μέθοδο, βαθύτητα, ἀπλότητα. θὰ προσπαθῆσω νὰ ἐκθέσω τοὺς στοχασμοὺς, ποὺ μὲ κινοῦν» λόγια ποὺ θυμίζουν τὸ Α2 (ἀντὶ ρητορικῶν φράσεων... νὰ παραστήσω μὲ σαφήνειαν) καὶ «ἡ μεγαλειότης τοῦ θέματος» (la soblimita del soggetto). Ὁ Ἀλφιέρι γράφει: ὅποιος λοιπὸν ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθεια ὀφείλει νὰ καθορίσει τὰ ὀνόματα ἀπὸ τὰ πράγματα, ποὺ αὐτὰ παρασταίνουν. Ἀλφ. σελ. 10=Νομ. Α109). Ὁ Ἀλφιέρι γράφει: «Καὶ ἀγαθοποιοὶ καὶ δίκαιοι βασιλιάδες θεωροῦνται αὐτοί, γιὰτὶ μπορώντας ὀλότελα ἀτιμώρητα ν' ἀρπάξουν τὸ ξένο πρᾶγμα, καθετὶ ποὺ αὐτοὶ δὲν κλέβουν λογιέται χάρισμα (σελ. 12=Νομ. Β8α: εὐχαριστοῦνται νὰ ἐπαινῶσι ἐκείνους τοὺς μονάρχας, ὅπου δὲν πράττουσι, ὅσα κακὰ ἤμποροῦσι)). Ὁ Ἀλφιέρι γράφει: «εἶναι ἀλήθεια πῶς κανένα πρᾶγμα ἀνάμεσα στοὺς ἄνθρώπους δὲν μένει σταθερὸ καὶ αἰώνιο καὶ πῶς καὶ ἡ λευτεριά (καθὼς τὸ ἔχουν πεῖ τόσοι καὶ τόσοι σοφοί)... ἐκφυλίζεται τελικὰ σὲ δουλεία (σελ. 13—Νομ. Β2—3: «βέβαια φαίνεται νὰ εἶναι μία ἀναγκαία ἐξακολούθησις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Παντός αὐτῆ ἢ παντοτινῆ μεταβολῆ καὶ ἀκαταστασία ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων... ἡ νομαρχία λοιπὸν ὡς ἀνθρώπινον ἔργον... τέλος πάντων γηράζει καὶ ἀπεθαίνει»). Ὁ Ἀλφιέρι λέγει: ἡ μοναρχία σημαίνει μίαν ἀποκλειστικὴ καὶ ὑπερέχουσα (preponderante) ἀρχὴ ἐνὸς μονάχα, καὶ ἡ μοναρχία τότε εἶναι συνώνυμη μὲ τὴν τυραννία, σελ. 19 = Νομ. Β7: ἡ τυραννία ἄλλο δὲν εἶναι

παρὰ μία ἀνεξάρτητος καὶ ἀπολελυμένη ἀρχὴ ἑνὸς πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ διὰ τοῦτο εἰς οὐδὲν διαφέρει ἢ μοναρχία ἀπὸ τὴν τυραννίαν...». Ὁ Ἀλφιέρι γράφει «ἀφήνω τὴν προσπάθεια ἀπὸ ἀγάπη τῆς συντομίας καὶ γιὰτὶ σκοπεύω νὰ μιλήσω σὲ ἀναγνώστες, ποὺ δὲν χρειάζεται νὰ τοὺς τὰ λέει κανεὶς ὅλα (σελ. 22=Νομ. E10: ἀλλ' ὁ στοχασμός μου... δὲν εἶναι νὰ γράψω δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι χρεῖαν νὰ ἀκούσωσι ἐξ ἄλλων ὅλα...»). Ὁ Ἀλφιέρι θεωρεῖ κι αὐτὸς τὸ φόβο γιὰ βία τῆς τυραννίας (σελ. 23=Νομ. A 137), τονίζει μάλιστα πὼς κι ὁ τύραννος φοβᾶται καὶ γεννιέται μέσα τοῦ δικαιολογημένα ὁ φόβος ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἴδιας τοῦ πραγματικῆς ἀδυναμίας καὶ συνάμα τῆς ἀνυπόταχτης καὶ διεφθαρμένης δυνάμεώς του, ποὺ εἶναι φανταστικὴ (ideale σελ. 24=Νομ. A136 ὁ τύραννος τρέμει, ἐπειδὴ αὐτὸς μόνον γνωρίζει τὴν καθαυτὴ ἀδυναμίαν μιᾶς ἀπολελυμένης ἀρχῆς...»). Καὶ τὸ πὼς ἡ τυραννία εἶναι φανταστικὴ δύναμη καὶ ὄχι πραγματικὴ (ideale καὶ ὄχι effettiva) μᾶς τὸ λέει ὁ Ἀνώνυμος στὸ B19, ποὺ τονίζει πὼς εὐγένεια καὶ τυραννία «οὐσαι καὶ αἱ δύο δυνάμεις ἰδεαστικαὶ καὶ ἀνύπαρκτοι...». Ὁ Ἀλφιέρι ἐξετάζει καὶ τοὺς πολέμους στὴν τυραννία καὶ τὸ πὼς πολεμοῦν οἱ δοῦλοι, καὶ σ' ἓνα σημεῖο γράφει: «ὅταν γίνεται πόλεμος, ἐκεῖνοι οἱ τόσοι καὶ τόσοι θαρραλέοι ἄνθρωποι ποὺ σκοτώνονται γι' αὐτούς, ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸν φόβο ἢ ἀπὸ τὴν δόξα (τιμὴ)... ἐγὼ τὸ ἀποδίνω περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη αἰτία στὸν τόσες φορές ἀναφερμένο φόβο, σελ. 40—41=Νομ. A129, A133: ἄλλη λοιπὸν δὲν εἶναι ἡ αἰτία, ὅπου τοὺς παρακινεῖ νὰ θυσιάζωνται τόσον ἀνοήτως, εἰμὴ ὁ φόβος». Ὁ Ἀλφιέρι γράφει: οἱ ἐλεύθερες διοικήσεις κάνουν τοὺς φτωχοὺς νὰ πιστεύουν πὼς τὸ νὰ εἶναι τέτοιοι, δὲν εἶναι ἔγκλημα οὔτε ἀτιμία...» (σελ. 136=Νομ. A30⁴ ἢ Νομαρχία μὴ καταφρονοῦσα τὸν πτωχόν... (ἔκαμεν) ὥστε ὁ πτωχὸς νὰ μὴ βλέπη τὴν πτωχείαν τοῦ ὡς ἀτιμίαν...»). Ὁ Ἀλφιέρι θεωρεῖ τοὺς νόμους, ὅπως ὁ Ἀνώνυμος, σὰν «προῖόν τῆς θέλησης τῶν περισσοτέρων» (σελ. 15=Νομ. A8: ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσιν ὅλοι τὰς αὐτὰς θελήσεις, εἶναι ἀναγκαῖον οἱ ὀλιγότεροι νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν θέλησιν τῶν περισσοτέρων»). Κι ὅσα λέει γιὰ τὴν φιλία ὁ Ἀλφιέρι «ἡ φιλία εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ποὺ πῶτερο ἀπ' ὅλα ἀπαιτεῖ ἂν ὄχι τελειότατη ἰσότης, τοῦλάχιστο προσέγγιση καὶ ἐπικοινωνία καὶ ἀμοιβαιότητα ἀνάμεσα στὰ ἄτομα» (σελ. 153=Νομ. A143: ἡ φιλία γεννᾶται ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα ἡθῶν τε καὶ ἰδεῶν δύο ὑπακειμένων καὶ αὐτὸ ἀκολουθεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰς τρόπον ὅπου θέλοντας ὁ ἓνας ὅ,τι θέλει καὶ ὁ ἄλλος, ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως...»). Καὶ γιὰ τὸ γάμο (σελ. 142=A151), καὶ γιὰ τὰ διεφθαρμένα καὶ ἀνόσια ἥθη ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο ἐπακολουθήματα τῆς κατάπτωσης καὶ γιὰ τὸ χαλασμὸ ποὺ φέρνει ἡ τυραννία (Νομ. A61 κ.ἀ.=Ἀλφιέρι ὁ. π. 148): ἡ τυραννία εἶναι τόση ἀντίθετη στὸν φυσικὸ μας, ποὺ διαστρεβλώνει, ἀδυνατίζει

καὶ ἐξουθενώνει στὸν ἄνθρωπο ὅλα σχεδὸν τὰ φυσικά του πάθη· ἔτσι δὲν ἀγαπᾶμε τὴν πατρίδα, γιατί δὲν ὑπάρχει· δὲν ἀγαπᾶμε τοὺς γονιοὺς, τὴ γυναίκα καὶ τὰ παιδιά, γιατί εἶναι πράγματα πολὺ λίγο δικά μας καὶ πολὺ λίγο σίγουρα· δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀληθινοὶ φίλοι...». Ὑπογραμίζω μερικὰ ἀκόμα ἀναθυμήματα ἀπ' τὸν Ἄλφιέρι: «Τὸ πρῶτο ἀντιφάρμακο κατὰ τῆς τυραννίας εἶναι νὰ τὴν νοιώσεις» (σελ. 195) ἄλλο γιὰτρικὸ δὲν ὑπάρχει ἀπ' τὴν καθολικὴ θέληση καὶ γνώμη» (σελ. 197), οἱ δοῦλοι πιστεύουν πῶς εἶναι γεννημένοι νὰ εἶναι τέτοιοι (σελ. 179=Νομ. Α45 κ.ἀ.) ὁ λαὸς ποὺ δὲ νοιώθει τὴν σκλαβιά του εἶναι ἀναγκαστικὰ ὅποιος δὲν ἔχει ἰδέα τῆς πολιτικῆς λευτεριάς (σελ. 178=Νομ. Α40—41), ὁ τύραννος δὲν μπορεῖ οὔτε ν' ἀγαπήσει οὔτε ν' ἀγαπηθεῖ ἀπ' τοὺς ὑπηκόους του (σελ. 153=Νομ. Β15¹⁻⁶), ἡ ἀρετὴ δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ γίνῃ σκᾶλα γιὰ τ' ἀξιώματα καὶ τὴν ἐξουσία σὲ καμμιά τυραννία (σελ. 122=Νομ. Α55 κπ.), ὅπου εἶναι μεγάλη πολυτέλεια, ἐκεῖ δὲν μπορεῖ νὰ παρουσιαστῇ λευτεριά μὲ διάρκειά (σελ. 130=Δ16—17 κ.ἀ.). Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ προσέξουμε τὸν παραλληλισμὸ ποὺ κάνει ἀνάμεσα κλήρου καὶ εὐγενῶν: «ὑπάρχει μιὰ τάξη τοῦ ἔθνους ποὺ καμαρώνει γιὰ τὴν λαμπρότητα τῆς καταγωγῆς της, ἀγκαλιὰ καὶ εἶναι παρασιτικὴ καὶ ἀνώφελη, τιτλοφορεῖται τάξῃ τῶν εὐγενῶν καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀντικρύσουμε, ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὴν τάξῃ τῶν ἱερέων, σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλειότερα ἐμπόδια νὰ ζήσει κανένας ἐλεύθερος καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ θηριώδη καὶ μόνιμα στηρίγματα τῆς τυραννίας (σελ. 104=Νομ. Β17κπ. καὶ Β19=: πόσον μεγαλιότερον εἶναι ἀπ' ὅλα τὰ βάρη μιᾶς ὑποδουλωμένης πολιτείας καὶ πόσον βοηθεῖ τὴν τυραννίαν τοιαύτη κλάσις..). Πῶς οἱ σκλάβοι εἶναι «ἀσύμφωνοι» καὶ πῶς ἡ διαφορὰ τους στὰ συγκρουόμενα ἀτομικὰ συμφέροντα μεγαλώνει τὴν κοινὴ δυστυχία, τὴν δύναμη τοῦ τυράννου καὶ κάνει πιὸ βαριά τὴν καθολικὴ σκλαβιά τ' ἀνάπτυξε ὁ Ἄλφιέρι στὴ σελ. 67—68 τοῦ δοκιμίου του, ὅπως ὁ Ἀνώνυμος στὸ Α147=149 κ. ἀ. Ξέροντας ὅσα λέει ὁ Ἄλφιέρι γιὰ τὴν τύφλα καὶ χάνωση ποὺ φέρνει ἡ τυραννία, καταλαβαίνουμε τί θέλει νὰ πεῖ ὁ Ἀνώνυμος, ὅταν τονίζει στὸ Β16, πῶς ὁ λόγος ποὺ «δὲν σείουν τὸν βαρύτετον ζυγὸν τῆς δουλείας των», οἱ σκλάβοι «εἶναι ἡ ἰδία βαρύτης τῆς ἀδυναμίας των», δηλαδὴ ἡ χάνωση ποὺ τοὺς γεννάει ἡ σκλαβιά καὶ τοὺς κάνει νὰ νομίζουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀδύνατο καὶ ἀνίκανο γιὰ ἐπανάσταση (τὴν χάνωση τοῦ Ἀνώνυμου ὁ Ἄλφιέρι τὴν λέει *lenta opinione* =ἀργή, νωθρὴ σκέψη). Καὶ ὅπως ὁ Ἄλφιέρι (σελ. 183) στοχάζεται πῶς ἐξαιτίας τῆς ψυχολογίας τῶν σκλάβων ἀργεῖ πολὺ ἡ ἀνατροπὴ τῆς τυραννίας, τονίζοντας πῶς «ἂν στὰ τυραννικὰ πολιτεύματα ἡ δλότητα δὲν ἔχει ἰδέα ἀπ' ἄλλη κυβέρνησι, πῶς μπορεῖ αὐτὴ νὰ φτάσει νὰ μπεῖ μέσα στὸ νόημα τῆς σκλαβιάς κι ἀκόμα περισσότερο σ' αὐτὲς τίς νέες σκέψεις γιὰ ἐλευθερία; Ἀπαντῶ

θρηνώντας, πώς μέσο δὲν ὑπάρχει κανένα, καὶ πώς στὶς χῶρες, ποὺ ἡ τυραννία ἀπὸ πολλὰς γενιὰς ἔχει ριζώσῃ, παρὰ πολλὰς θὰ χρειαστοῦν ὥσπου ἡ νωθρὴ σκέψη τὶς ξεριζώσῃ (ἡ ἀδυναμία τοῦ στοχασμοῦ, ποὺ λέει ὁ Ἀνώνυμος: «ὁ δοῦλος χάνει τὴν δύναμιν τοῦ στοχασμοῦ» B16⁴), ἔτσι κι ὁ Ἀνώνυμός μας στὸ B16 θρηνολογεῖ γιὰ τὸν λαὸ ποὺ εἶναι πεσμένος σὲ πολύχρονη βαριά τυραννία «ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν λαόν, ὅπου ἤθελεν εὐρεθῆ ὑπὸ τῆς αὐτῆς τυραννίας, αὐτὸς κεχαυνώνεται τόσον, ὅπου χάνει τὴν δύναμιν τοῦ στοχασμοῦ, ὅθεν καὶ δυσκόλως ἐλευθερώνεται, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὴν δυστυχίαν του καὶ μόνον ὁ καιρὸς (οἱ molte generazioni τοῦ Ἀλφιέρι, ὁ.π. σελ. 183) ἤμπορεῖ νὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ τὴν ἐλευθερίαν τους». Μετὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ποὺ ὁ Ἀνώνυμος χαρακτηρίζει τὸν τύραννο, σὰν τέρας, κλπ. (B15), τὸν χαρακτηρίζει κι ὁ Ἀλφιέρι (ὁ.π. σελ. 184—185). Ὁ Ἀνώνυμος διακηρύχνει (E48), πὼς ἡ τουρκικὴ τυραννία ηὔξησε τόσον, ὅπου μόνη τῆς προδεικνύει τὸν ἀφανισμόν τῆς» (πρβλ. E11) καὶ ὁ Ἀλφιέρι τονίζει (σελ. 184—185) «ὅσο πῖο ἐγκληματικὸς εἶναι ὁ τύραννος, ὅσο πῖοτερη φανερὴ γίνεται ἡ κατάχρησις τῆς ἐξουσίας του, τόσο περισσότερὸν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νὰ ἐλπῖσει κανένας, πὼς τὸ πλῆθος τελικὰ θὰ ξυπνήσῃ καὶ θ' ἀκούσῃ καὶ θὰ προσέξῃ καὶ θὰ φλογιστεῖ ἀπ' τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ δώσῃ τέλος, μιὰ γιὰ πάντα, σὲ μιὰ τόσο βάρβαρη καὶ παράλογη κυβέρνηση...». Καὶ τὶς ἀρχὰς τοῦ Ἀλφιέρι γιὰ τὴν διαφθορὰ τῆς Εὐρώπης συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἀρχαίους (σελ. 101): «οἱ Ἕλληνες ἦταν γεννήματα τῆς ἀληθινῆς τιμῆς καὶ οἱ γλυκοὶ καρποὶ τῆς ἀρετῆς τοὺς ἦταν ἡ λευτεριά, ἡ μεγαλοψυχία, ἡ ἀρετή, σπιτικὴ καὶ δημόσια, τὸ ὄνομα καὶ ἡ εὐτυχισμένη θέσις τοῦ πολίτη· ὅλοι οἱ τωρινοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι θρέμματα τῆς ψεύτικης νέας τιμῆς, ποὺ καρποὶ τῆς εἶναι ἡ τυραννία, ἡ ἀνώφελη ἀγριότητα, ἀρπαχτικὸτητα, δουλωσύνη καὶ φόβος...» = (Νομ. A34—36, A80α, A108 κ.ά.). Ἐπίσης ἀσπάζεται τὶς ιδέες τοῦ Ἀλφιέρι γιὰ τὴν διαφθορὰ καὶ τὸν ἠθικὸν ξεπεσμό τῶν ἐμπόρων, βαθιὰ ἐμποτισμένος ἀπ' τὴν IB' Σάτιρά του, τῆς ὁποίας καὶ ἀπόσπασμα χαρακτηριστικὸ τῆς βαθυνοίας του παραθέτει (Δ13β βλ. καὶ σημ. ιστ' σελ. 322), καὶ ἀπὸ κεῖνον ἔχει πάρει τὸ μῖσος του γιὰ τοὺς Ἄγγλους («ἡ ἀχόρταγος λύσσα τῶν ὑπερηφάνων Βρετανῶν» Δ16β=Ἀλφιέρι Σάτιρα IB' καὶ τὸ ψωμὶ τῶν Ἰνδῶν ποὺ κλέφτει ὁ Βρετανός, καὶ γιὰ τὴν δίψα τοῦ χρήματος καὶ τὸ ἀνθρωπεμπόριο, ὅλες τὶς βρωμιὰς τῶν καπιταλιστῶν, ποὺ ξαπλωνόταν τότε σὰν μανιασμένα θερτὰ σ' ὅλο τὸν κόσμον μέσα σ' ἀνταγωνισμοὺς ποὺ τοὺς τονίζει ὁ Ἀλφιέρι μὲ πύρινη γλῶσσα στὴ Σάτιρά του, ἀπ' ὅπου ὁ Ἀνώνυμος πῆρε ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ γιὰ τὴν ἀποστροφή γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὸ χρῆμα (Δ11κπ.). Ἐπίσης εἶναι ἐμποτισμένος καὶ ἀπὸ δυὸ ἄλλες Σάτιρες τοῦ Ἀλφιέρι, τοὺς Νόμους καὶ τὴν Antireligionaria, ὅπου ἀγρία

χτυπιέται ὁ ἀθεϊσμός τοῦ Βολταίρου καὶ ἐξαίρεται ἡ ἠθικὴ οὐσία τοῦ χριστιανισμοῦ: «ὕγιεις ἀρχές με σκοποὺς ὑψηλοὺς ἔδωσε κανόνα ἢ εὐαγγελικὴ ἠθικὴ...». Αὐτὸ τὸ παραδέχεται κι ὁ Ἀνώνυμος, ποὺ δὲν εἶναι ἄθεος οὔτε ἄθρησκος, χτυπάει ὅμως τὶς καταχρήσεις τοῦ κλήρου καὶ διαποτισμένος ἀπ' τὶς ἀρχές τοῦ προτεσταντισμοῦ, ὅπως ὁ Ἀλφιέρι, θεωρεῖ τὸ ἱερατεῖο ἀντικοινωνικὴ δύναμη, ποὺ εὐνοεῖ τὴν τυραννίαν καὶ τὸν ζόφο. Ὁ Ἀλφιέρι στὴν Σάτιρά του γιὰ τοὺς νόμους, χτυπάει ἀμείλιχτα τὰ ἐγκλήματα καὶ τὶς ὑπερβασίες τοῦ καθολικισμοῦ, ποὺ κάθε ἅγιος καλόγερος κρύβει ὅλα τὰ κακὰ κάτ' ἀπ' τὴν κουκούλα του καὶ σκεπάζει μ' αὐτὴν τοὺς κακούργους, ποὺ βρίσκουν καταφυγὴ στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ παλάτια καὶ κρύβονται, ὥσπου νὰ βγοῦν γρήγορα ἀθῶοι. Χτυπάει ἰδίως τὸ «καθωσιωμένο ράσο» (*dinoto seno*) τοῦ κλήρου, ποὺ «σὰν γράφεις ἢ σκεπτεῖς σὲ πνίγει». Ὁ Ἀλφιέρι ἐξυμνεῖ ὅπως ὁ Ρουσσώ καὶ μαζί του ὁ Ἀνώνυμος μας (A11) «τοὺς ἁγίους νόμους τῆς ἰσότητος τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου», κι αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Ἀνώνυμος στὸ B8 πὼς οἱ βασιλιάδες με τὸ πρόσχημα καὶ τὴν προστασία τῶν νόμων κάνουν ὅλα τὰ ἐγκλήματα, ἀπὸ ἐδῶ ἔχει παρμένη τὴν ἰδέαν (καθὼς κι ἀπὸ τὴν Τυραννίδα). Ἐδῶ βρίσκουμε καὶ τὴν ἀρχὴν «*chi può tutto, vuol tutto*» γιὰ τοὺς τυράννους (ὁ ποὺ μπορεῖ ὅλα, τὰ θέλει ὅλα), ἔμβλημα τῆς «ἀπολελυμένης» ἀρχῆς (B7). Ὁ Ἀνώνυμος στὸ Δ13β λυπᾶται γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ περισσότερα γιὰ τὸ ἐμπόριο, τόσο εἶναι ἐμποτισμένος ἀπ' τὸν Ἀλφιέρι ποὺ λέει πὼς «ἐξαιτίας τοῦ ἐμπορίου χίλιοι τόποι μαύρισαν ἀπ' τὸν θρῆνο κι ἀπ' τὸ αἷμα... γράμματα, τέχνη καὶ τιμὴ, ὅλα εἶναι μωρία γιὰ τὸν ἔμπορο... ἐγὼ εἶμαι τὸ πᾶν λέγει αὐτός, κοιμήσου ἀρετὴ...», αὐτὰ ὅλα τὰ συνταίριασε ὁ Ἀνώνυμος κατὰ τὸ γενικὸ τους πνεῦμα στὰ κεφάλαια περὶ χρηματος ποὺ τὸ καταδικάζει, καὶ περὶ ξενιτεμένων Ἑλλήνων. Μεγάλῃ ἀντίθεσιν παρουσιάζει ὁ Ἀνώνυμος στὶς ἰδέες τοῦ Ἀλφιέρι, στὸ ὅτι αὐτὸς μὲν ἀδίσταχτα κηρύχνει σὰν ἰδεώδη τύπο πολιτεύματος τὴν δημοκρατία (νομαρχία), ἐνῶ ὁ Ἀλφιέρι ταλαντεύεται καὶ στὴν ἀρνήσιν τῆς τυραννίας δὲν βάζει ἀπόλυτα καθωρισμένη τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μορφήν τῆς δημοκρατίας, λέγοντας πὼς σὲ κάθε χώρα, ἀνάλογα με τὴν ἀγωγὴν, τὰ ἦθη, τὸ κλίμα κλπ. ἀντιστοιχεῖ ἰδιαιτέρος τύπος πολιτεύματος. Τὴν τελευταία ἀποψη παραδέχεται κι ὁ Ἀνώνυμος (A18) ὅπου λέει, ὅτι ἂν σ' ἓνα πολίτευμα σώζεται ἡ ἐλευθερία, καὶ ἀριστοκρατία νᾶναι δὲν πειράζει, γιὰτὶ ἀνάλογα με τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, τὸ κλίμα κλπ. προτιμᾶται πότε ἡ μιὰ καὶ πότε ἡ ἄλλη.

Βεκκαρίας.— Καὶ μ' ἄλλους ἰταλοὺς διαφωτιστὲς φαίνεται ὁ Ἀνώνυμός μας γνωρισμένος καὶ με τὸν Καίσαρα Βεκκαρία (1738-1793) ποὺ τὸ ἔργο του «Περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν» εἶχε λίγα χρόνια πρὶν μεταφράσει με θαυμάσια προλεγόμενα ὁ

Κοραΐς. Τὸ ἔργο τοῦ Βεκκαρία εἶχε μεγάλη ἐπίδραση καὶ σημείωσε σταθμὸ στὴν νομολογικὴ σκέψη τῆς Εὐρώπης καὶ μερικὰ ἀναθυμήματά του βρίσκουμε στὴ Νομαρχία, ὅπως π.χ. τὸ πὼς οἱ νόμοι ἀποβλέπουν στὴν «μεγίστην εὐδαιμονίαν, διαμοιρασμένην εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν πλειοτέρους ἀνθρώπους» ἢ γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ σκλάβους τῆς ζωῆς: «οἱ στοχασμοὶ τῶν ἀδυνάτων, ὅσοι θυσιάζονται εἰς τὴν ἀμαθείαν καὶ ἀσπλαγχνίαν τῶν δυνατῶν, τὰ βάρβαρα βασανιστήρια...» ἢ «αἱ ἐναργέσταται ἀλήθειαι, διότι εἶναι ἀπλαῖ, φεύγουν τὴν κατάληψιν τῶν χυδαίων ἀνθρώπων, ὅσοι μὴ συνηθισμένοι, νὰ ἀναλύσωσι τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, τὰς δέχονται ὀλομερῶς καὶ συγκεχυμένως, πλέον κατὰ παράδοσιν, παρὰ μὲ ἐξέτασιν» ἢ «ἂν ὁμῶς ὑπερασπίζων τὰ ἀνθρώπινα δίκαια καὶ τὴν ἀκαταμάχητον ἀλήθειαν, συνεργήσω νὰ ἐλευθερώσω ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου ἐν μόνον δυστυχῆς σφάγιον τῆς τυραννίας ἢ τῆς ἐπίσης ὀλεθρίου ἀμαθίας, αἱ εὐλογίαι καὶ τὰ δάκρυα τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς ἐνὸς μόνον ἀθώου, θέλουν εἶσθαι ἡ παρηγορία μου...». Ὁ Βεκκαρίας, εἶναι ποτισμένος ἀπὸ τὸν γαλλικὸ διαφωτισμὸ, μιλάει γιὰ τὴν τυραννίαν (σελ. 16), γιὰ τοὺς δούλους, π.χ. στὴν σελ. 166 «εἶναι φυσικὰ αἱ δουλωμένοι ψυχαὶ πλέον φιλήδονοι, πλέον ἄσωτοι, πλέον σκληραὶ παρὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἐλευθέρων. Θέλεις νὰ ἐμποδίσης τὰ ἀδικήματα; Φώτισε τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὰς ἐπιστήμας. Ὅταν τῶν ἐπιστημῶν τὸ φῶς λάμπη δαψιλῶς εἰς τὸ ἔθνος, ἐπιστομίζεται ἡ συκοφαντικὴ ἀμαθία, τρέμει ἔμπροσθεν αὐτῶν ἡ ἄδικος ἐξουσία καὶ δὲν μένει πλὴν μόνον τῶν νόμων ἢ δύναμις ἀμετακίνητος...». Καὶ γιὰ τὴν φιλίαν στὴν τυραννίαν: «διὰ τοῦτο ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας αἱ πρὸς ἀλλήλους φιλίαι γίνονται τόσον μονιμώτεραι, ὅσον ὁ ζυγὸς εἶναι βαρύτερος (=Νομ. Α145-147: Δάμων καὶ Φιντίας) καὶ γιὰ τὸ φόβο ἀνάμεσα στοὺς πολίτες (σελ. 254) κλπ. Εἶναι ἀξιοσημείωτο πὼς καὶ τὸν ὄρο «ἀμαρτήματα» μὲ ποινικὴ ἐννοία τὸν ἔχει πάρει ἀπ' τὸ Βεκκαρία τοῦ Κοραΐ (βλ. Ε42⁵ κ.ά.).

Choiseul Gouffier.—Ὁ Ἀνώνυμος ἔλαβε ὑπ' ὄψη του πολλοὺς ξένους περιηγητῆς, στὸ Γ17 μάλιστα παραπονιέται γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκτείνονται εἰς περιττολογίας καὶ ἀφήνουσιν εἰς τὸ σκότος τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα τῆς γεωγραφίας...». Ἀπ' αὐτούς, ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐνέπνευσε πραγματικὰ καὶ τοῦ πρότισε τὴν ψυχὴν μὲ πόνο καὶ ἐνθουσιασμὸ εἶναι ὁ Choiseul Gouffier, ποὺ ἔκανε στὰ 1784-1789 πρόξενος τῆς Γαλλίας στὴν Πόλη καὶ μὲ θερμὸ φιλελληνισμὸ καὶ φιλελευθερισμὸ ἔγραψε καὶ τύπωσε στὸ Παρίσι στὰ 1782 τὸ τρίτομο μεγαλόσχημο μνημειακὸ ἔργο του «Voyage pittoresque de la Grèce», ἐπιβλητικώτατο γιὰ τὴν εἰκονογράφηση καὶ τὴν πολυτέλειά του, γεμᾶτο ἀρχαία καὶ νέα Ἑλλάδα καὶ ἔρωτα καὶ τῶν δυό, καὶ ξεχωριστὰ τῆς νέας.

Ὁ Γκουφιέ σὰν προφήτης κήρυξε τὴ γρήγορη ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας καὶ παράστησε τὴν κατάρρευση τῆς τουρκικῆς τυραννίας. Στὸ ξώφυλλο μάλιστα τοῦ ἔργου του χάραξε συμβολικὴ εἰκόνα μὲ τὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων ἡρώων (βλ. τὴν εἰκόνα στὸ τέλος) καὶ στὸ μέσο ἀλυσοδομένη τὴν Ἑλλάδα νὰ σφίγγει τὰ δόντια της καὶ νὰ λείει τὸ στίχο τοῦ Βιργιλίου «Exortare aliquidis...» ἀσυμπλήρωτο, πού ὁ Ἀνώνυμος τὸν βρῆκε, τὸν συμπλήρωσε, τὸν ἔδωκε νὰ τοῦ μεταφράσουν ἔμμετρα στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ τὸν ἔβαλε στὴν Νομαρχία. Πάνω ἀπ' τὴν ἀφιέρωσή του στὸν τύμβο τοῦ Ρήγα καὶ ἀπὸ κάτω τὴν μετάφραση, (βλ. σημ. δ' σελ. 314), σὰ νὰ ἔλεγε στοὺς ξένους φιλέλληνας καὶ στοὺς συμπατριῶτες του, πὼς ὁ ἀναμενόμενος ἐκδικητὴς ἔφτασε καὶ ἡ ὥρα τῆς Ἑλλάδας σήμανε. Ἐξετάζοντας συγκριτικὰ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου φιλέλληνα Γκουφιέ, βρίσκουμε πολλὰ ἀναθυμῆματά του στὴ Νομαρχία, καὶ προπάντων διάχυτο τὸ γενικώτερο πνεῦμα του πού στέκεται α) στὴν συσχέτιση καὶ συνταύτιση ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδας β) στὴν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ σὰ ζωντανοῦ λαοῦ ἀξίου τῆς λευτεριάς του, καὶ γ) στὴν ἐπαναστατικὴ ἰδέα, πού προεξοφλεῖ τὴν γρήγορη καὶ ἀναπόφευχτη ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερα στοιχεῖα γιὰ τὸ χαραχτῆρα τῶν νέων Ἑλλήνων, τὰ ἦθη καὶ τὸν ἀνυπόδουλο ἡρωϊσμό τους, ἔχει πάρει ἀπ' τὸ μεγάλο φιλέλληνα ὁ Ἀνώνυμος μας, ἰδίως ἀπ' τὸν περίφημο πρόλογο τοῦ βιβλίου, πού τὸν ἐπιγράφει Discours préliminaire (βλ. σημ. α' σελ. 321), πού ἀποτελεῖ ἓνα πειστικώτατο καὶ βαθυστόχαστο δοξολόγημα τῆς νέας Ἑλλάδας καὶ συνηγορία τῶν ἐθναπελευθερωτικῶν της δικαίων ἀπροκάλυπτη. Στὴν σελ. VI τοῦ προλόγου τοῦ ὁ Γκουφιέ τονίζει ὅτι «οἱ βαριές ἀλυσίδες τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἴσως δύσκολο νὰ σπάσουν· ἡ στιγμή, πού φέρνει τὴ σκλαβιά στὸ ἀποκορύφωμά της, εἶναι ἴσως ἐκείνη πού τοὺς φέρνει πιὸ κοντὰ στὸν ξεσκλαβωμό. Οἱ Ἕλληνες μποροῦν νὰ ἐλπίζουν, ὅσο δὲν ἀνακατεύθηκαν ἀνεπανόρθωτα μὲ τοὺς νικητὲς τους. Στὴν Ἑλλάδα τὰ πάντα χωρίζουν τὰ δυὸ ἔθνη· θρησκεία, ἦθη, ἔθιμα, ὅλα ἀντιστέκονται, ὅλα ἀνειρήνευτα πολεμοῦν, καὶ ἴσως γιὰ πάντα· γι' αὐτὸ οἱ ἀγῶνες τους γιὰ νὰ πατάξουν τὴ σκλαβιά εἶναι ἀπὸ καιρὸ τώρα ἀδιάκοποι καὶ ἀμέτρητοι... (κοίτα στὸ Ε29 κπ. πὼς διατυπώνει αὐτὰ τὰ ἴδια ὁ Ἀνώνυμος). Καὶ ποῖος λαὸς ἔδειξε τὸν ἔρωτά του γιὰ τὴ λευτεριά μὲ μῖσος πιὸ ἐπίμονο καὶ ἄσβεστο ἐνάντια στοὺς τυράννους πού τοῦ τὴν πῆραν; Τέσσερες αἰῶνες τώρα, χιλιάδες φορές, ξεσηκώθηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ κάθε στιγμή εἶναι ἔτοιμοι νὰ ξαναπάρουν τ' ἄρματα. Ὅχι μόνο στὴν πρωτεύουσα, τὴν Πόλη, ἀλλὰ στοὺς κάμπους καὶ μακριὰ ἀπ' τὴν ἔδρα τῆς αὐτοκρατορίας, πρέπει νὰ μελετήσῃ κανεὶς τοὺς σημερινούς Ἕλληνες. Ὁ ἔρωτάς τους γιὰ τὴ λευτεριά μένει ἄσβηστος στὶς καρδιές τους καὶ δὲν τοὺς ξεφεύγει καμμιά εὐκαιρία, πού θὰ

μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσει τὶς ἐλπίδες τοὺς γιὰ τὴ λευτεριά. Τόσες ἀνώφελες καὶ κακοτυχισμένες προσπάθειες δὲν μπόρεσαν νὰ δαμάσουν τὸ ἀσυλλόγιστο καὶ παράφορο ἐπαναστατικὸ τοὺς θάρρος καὶ οἱ ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς, πού ὅσο πάει καὶ σφίγγουν περισσότερο, δὲν μποροῦν νὰ δέσουν τὰ χέρια τοὺς καὶ νὰ τοὺς κρατήσουν σ' ἀπραξία, πού ζητάει νὰ τοὺς ἐπιβάλλει τὸ καχύποπτο μάτι τῶν τυράννων τοὺς. Ποιὸς λόγος μᾶς ἐμποδίζει νὰ πιστέψουμε, πὼς ὅταν ἔρθουν καλλίτεροι καιροί, βρεθοῦν καλλίτεροι ἀρχηγοί, μέσα πιδ πρόσφορα, δὲν θὰ στεφανωθοῦν μὲ τελικὴ ἐπιτυχία οἱ ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες τοὺς;» Ἡ πίστη τοῦ Γκουφιὲ διαπερνᾷ ἐσώβαθα ὅλη τὴν Νομαρχία. Ὁ Γκουφιὲ γίνεται ἀπολογητῆς ὄχι μόνο τῆς πατριωτικῆς, μὰ καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ ἀνάπτυξης. Ἀφοῦ μιλήσει γιὰ τὰ σχολεῖα (τομ. II, σελ. 74) τονίζει: «Αὐτὲς οἱ πληροφορίες θὰ ξετρομάξουν ἐκείνους πού ἀπὸ μιὰ πλάνη, πολὺ διαδομένη, βαστοῦν ὀλάκερο τὸν ἑλληνικὸ λαὸ βουτηγμένο στὴν ἀμάθεια καὶ τὸν ἀπελπισμὸ, καρποὶ μιᾶς μακρόχρονης σκλαβιάς, αὐτοὺς πού δὲν ξέρουν πὼς τὸ ἔθνικὸ πνεῦμα εἶναι ἀσάλευτα κρατημένο σὲ μιὰ κατάσταση ἀντίστασης κατὰ τῶν ἀτυχημάτων τῆς πατρίδας. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ πρέπει νὰ τονιστεῖ, πὼς οἱ Ἕλληνες περιμένουν ἕνα ἐκδικητὴ... Ἐδῶ ἔχουμε ἕνα λαὸ ὀλάκερο, πού μὲ μιὰ ἀδιάκοπη καὶ γρανιτένια σειρὰ ἀγῶνες ἀντιστέκεται στὰ δεινὰ κάθε λογῆς, ξεπετιέται ἀπ' τὸ σκοτάδι ὅπου τὸν ρίχνει ἀδιάκοπα ὁ βαρβαρικὸς φανατισμὸς, χάνει τὴ λευτεριά του, μὰ ἀδιάκοπα τὴν ἀναζητάει κλαίγοντας». Ὁ Γκουφιὲ μιλάει γιὰ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδας καὶ τὰ βουνά της πού εἶναι κατοικητήρια λευτεριάς καὶ παλληκαριάς (τόμ. I, σελ. VII, (=Νομ. E28, E30) καὶ γιὰ τοὺς κλέφτες (=Νομ. E37). Μιλάει ἀποφασιστικὰ καὶ γιὰ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ τούρκικου δεσποτισμοῦ καὶ προμαντεύει τὸ γρήγορο πέσιμό του (τόμ. II, σελ., 163) *l'empire le plus despotique n' est aujourd'hui, dans la réalité, qu'un état fédératif en desordre...*=Νομ. E48, E44, E14¹⁰, E11 ἢ τυραννία τῶν ὀθωμανῶν προδεικνύει τὸν ἀφανισμὸ της, θὰ κατασυντριβῆ καὶ ἀφεύκτως... πρέπει νὰ πέση ἐξ ἀποφάσεως... τὸ ὀγλήγορον πέσιμόν της κλπ...πρῶτη οὖν καὶ κυριωτέρα αἰτία εἶναι τὸ γῆρας τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας). Ὁ Γκουφιὲ φέρνει παράδειγμα τοὺς Μανιάτες (τόμ. I, σελ. VIII) πού μὲ τὴν ἀντίστασή τοὺς κρατήθηκαν ἐλεύθεροι καὶ νίκησαν τὶς στρατιᾶς τοῦ σουλτάνου: ἕνας ἐλάχιστος ἀριθμὸς ἀπὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους νίκησε χιλιάδες σκλάβους (Τούρκους)=Νομ. E33). Ὁ Γκουφιὲ τονίζει πὼς ἄλλο δὲν λείπει ἀπ' τοὺς Ἕλληνες παρὰ ἕνας ἀρχηγὸς ἐκδικητῆς, πού πρέπει νὰ τὸν περιμένουν (τομ. II, σελ. 74=Νομ. E38 ὅπου διατρανώνει τὴν πεποίθησή του, πὼς θάρθει ὁ συνεχιστῆς τοῦ Ρήγα κλπ.). Ὁ Γκουφιὲ τονίζει πὼς στὴν Ἑλλάδα χάνονται πολλὰ ταλέντα: πόσα σπέρματα προτερημάτων

πού πνίγονται στὴ σκλαβιά καὶ χάνονται (τόμ. I, σελ. VII=Νομ. Α58κπ.). Ὅπως ὁ Γκουφιέ στὸν πρόλόγό του ἐξυμνεῖ τὴν δραστηριότητα, ἐνεργητικότητα καὶ ἐξυπνάδα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἔτσι κι ὁ Ἀνώνυμος (E28, E23, E24). Ὁ Γκουφιέ ἐξαίρει τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὴν ἀσβηστη φιλελευθερία τους, ὅπως ὁ Ἀνώνυμος (E28) τοὺς λέει «ζηλωτὰς τῆς πατρίδος τους καὶ λατρευτὰς τῆς ἐλευθερίας», καὶ ὅπως ὁ Γκουφιέ στηριγμένος στὴν ψυχικότητα τῶν Ἑλλήνων προεξοφλεῖ τὴν ἀπελευθερωσὴ τους, ἔτσι κι ὁ Ἀνώνυμος διακηρύχνει, πὼς κατὰ ἤθην καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν Ἑλλήνων προδεικνύει τὴν εὐκολία τῆς ἐλευθερώσεώς των...»

William Eton. Πιὸ κατηγορηματικὸς στὶς προβλέψεις του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος καὶ πιὸ ἀφειδώλευτος στοὺς ἐπαίνους του στάθηκε ὁ Ἄγγλος πρόξενος στὴν Τουρκία William Eton. Τὸ ταξίδι του ἢ μᾶλλον ἡ ἐπισκόπησή του βγῆκε στὰ 1798 μὲ τὸν τίτλο «Survey of the Turkish Empire», πού στὰ 1800 μεταφράστηκε γαλλικὰ κι ἔγινε τὸ πατριωτικὸ ἐγκόλπιο ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Eton ἔχει ὑπ' ὄψη του καὶ ἀναφέρει, χωρὶς τ' ὄνομά του, ὁ Ἀνώνυμος στὴ Νομαρχία (Γ39α ὅπου μιλάει γιὰ τοὺς εὐρωπαίους περιηγητὰς καὶ μνημονεύει τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Eton ὅτι ἡ Ἑλλάδα «ἐστάθη τὸ σχολεῖον τῆς Οἰκουμένης», καὶ ξεχωρίζει τοὺς «Βρεττανοὺς» μάλιστα περιηγητὰς), παραθέτει ἀκόμα καὶ τὰ λόγια τοῦ Eton, ἀποδίδοντάς τα καὶ στοὺς Ἑλληνας (Κοραῖ κλπ.), γιὰτὶ ὁ Eton διακήρυξε, ὅτι «ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μείνει γιὰ πολὺν καιρὸ σκλαβωμένη στοὺς Τούρκους, τείνει πρὸς τὸ ξεσκλαβωμὰ της, ὀργᾶ στὸ νὰ πάρει θέση ἀνάμεσα στ' ἀνεξάρτητα κράτη...» καὶ ὁ Ἀνώνυμός μας βάζοντας τὰ λόγια αὐτὰ μέσα σὲ παρενθέσεις τ' ἀποδίδει χτυπητὰ καὶ συντομευτικὰ μὲ τὴ φράση «οὐχί, οὐχί, ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει μείνει διὰ πολὺν καιρὸν ὑπὸ τῆς τυραννίας, ἀλλὰ ταχέως θέλει συντρίψει τὰς ἀλύτους της». Καὶ ὅσα λέγει ὁ Eton μ' ἀφάνταστη ἀπέχθεια γιὰ «τὴν ἀμάθεια, τὴν τυραννία, τὴν δεισιδαιμονία καὶ τὸν βάρβαρο ὕλισμὸ τῶν Τούρκων» τὰ βρίσκουμε στὸ Γ' βιβλίο τῆς Νομαρχίας (Γ2—7κπ.). Καὶ γιὰ τίς λεηλασίες καὶ τίς σφαγίες, τίς καταστροφές, τοὺς φόνους τῶν Τούρκων σὲ βάρος τῶν ραγιαδῶν», πού διαβάζομε στὴν Νομαρχία (Γ19κπ.) τὰ ἀνιστορεῖ καὶ ὁ Eton μὲ μελανὰ χρώματα, τονίζοντας τὴν ἐρήμωση τῆς δυστυχημένης χώρας. Ὁ κριτικώτατος Ἄγγλος φιλέλληνας παρουσιάζει μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν ἀποχτήνωση καὶ ἐκβαρβάρωση πού ἔφερε ἡ τουρκικὴ δεσποτεία σ' ὄλους τοὺς λαοὺς πού ἔχει ἀπὸ αἰῶνες στὰ χέρια της. Γιὰ τοὺς Ἑλληνας ὁμως τονίζει μὲ θαυμασμὸ, καὶ κατὰπληξην, ὅτι, ἀν καὶ μέσα στὴν χειρότερη σκλαβιά, κράτησαν τὴν ἀκμὴν τοῦ χαρακτήρα τους καὶ δὲν ἐκφυλίστηκαν... καὶ σὰν βαρβάρτα ἄλογα δαγκάνουν τὰ χαλινάρια τους, καὶ ὁ ζυγὸς πού τοὺς βαραίνει, τοὺς ἐρεθίζει ἀδιάκοπα καὶ ἅμα τὸν πετάξουν, θὰ προ-

χωρήσουν με μεγάλα βήματα στο στάδιο τῆς δόξας=Νομ. E29, E47, καὶ E19: δύο χρόνων διάστημα εἶναι ἀρκετώτατον νὰ ξαναδώσῃ εἰς ἡμᾶς τὰς προτέρας μας ἀρετάς...). Ἐκ τῶν Eton, ποὺ λέει πὼς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες «ἔχουν ἐξαιρετικὰ ἀνεπτυγμένο τὸ πνεῦμα τῆς ἐφεύρεσης» παίρνει ὁ Ἀνώνυμος μας τὸ χαρακτηρισμὸ τῶν Ἑλλήνων (E19³: οἱ νόες τῶν εἶναι γεννητικοὶ εἰς τὸ ἄκρον... ἔχουσι μίαν φυσικὴν διάθεσιν εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκωσι...). Ὁ Eton ἐκθειάζει καὶ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν εὐγλωττία (στωμυλία) τῶν Ἑλλήνων, ποὺ τοὺς λέει «φυσικοὺς ῥήτορες», ὅπως καὶ ὁ Ἀνώνυμος (E19: ἔχουσι μίαν φυσικὴν διάθεσιν ὅχι μόνον εἰς τὸ νὰ μιμῶνται γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκωσι...)).

Ὁ Eton διακήρυξε, πὼς «ἡ ὑπαρξίς τοῦ τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ εἶναι βρυσιά τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ κυρίαρχη τῆς δικαιοσύνης φωνή (πρβλ. Ἀνώνυμος: ἡ φωνή τῆς δικαιοσύνης, πολλ.φ). ἀπαιτεῖ τὸν ἐλευθερωμὸ τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων καὶ τὴν παλινόρθωσιν (πρβλ. Ἀνών. ἐπανόρθωσιν) τῆς αὐτοκρατορίας τους...». Ὁ Eton καὶ ὁ Γκουφιέ στάθηκαν στὸ γράψιμο τῆς Νομαρχίας μιὰ πηγὴ πίστης καὶ αἰσιοδοξίας, ποὺ ἀδιάκοπα ἐπιβεβαίωνε τοὺς στοχασμοὺς τοῦ γιὰ τὴν ἀξία τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη καὶ δυνατότητα τῆς ἀπελευθέρωσός της. Ὁ Eton μίλησε καὶ γιὰ τὴν φιλοδοξία καὶ ἐπιχειρηματικότητα καὶ ὑποχρεωτικότητα (φιλοξενία κλπ.) τῶν Ἑλλήνων καὶ τίς ἀρετὲς αὐτὲς τίς ἐκθειάζει καὶ ὁ Ἀνώνυμος στὴ Νομαρχία (E21 - 22).

Πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τοὺς Σουλιῶτες ἔμαθε καὶ πῆρε ὁ Ἀνώνυμος ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Eton, ὅπου ὑπάρχει ἡ πρώτη καὶ καλύτερη ἐξιστόρηση τῶν πολέμων τῶν Σουλιωτῶν, ποὺ μὲ τίς περιγραφὰς τοῦ Eton ἔγιναν γνωστοὶ στὴν Εὐρώπη (ἀπ' τίς γνῶμες καὶ τίς περιγραφὰς τοῦ Eton πῆραν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, ὅπως ὁ Κοραῆς στὸ Ὑπόμνημά του (1803), ὁ Ψευτοπερραιβὸς στὴν Ἱστορία τοῦ Σουλίου, ὁ Ἰω. Πασχάλης Δονῶς στὴν Ἀπολογητικὴ Ἐπιστολὴ του (Βενετία 1802, βλ. πρπ. σημ.) καὶ τέλος ὅλο τὸ κεφάλαιον μεταφράστηκε ἀπ' τὸν Bartholdy στὸ Ταξίδι του (βλ. πρπ. σελ. 334).

Ὁ Ἀνώνυμος ἐκτὸς ἀπ' τὸν Γκουφιέ καὶ τὸν Ἡτον εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν Guys (Voyage litteraire de la Grèce, 1783) ποὺ μίλησε μ' ἐνθουσιασμὸ καὶ πόνον γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξύμνησε τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν παιδιῶν της. Ἐδῶ βρίσκουμε (τομ. II, σελ. 116) καὶ τὴν συμβολικὴν εἰκόνα τῆς Ἑλλάδας, ποὺ τὴν παρασταίνει «μητέρα αἰχμαλωτισμένη καὶ λυπημένη, ποὺ τὰ παιδιὰ της τὴν ἀγκαλιάζουν μὲ τρυφερότητα καὶ ὀρκίζονται πὼς ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἀφήσουν, καὶ αὐτὴ τοὺς μιλάει μὲ πόνον...» (πρβλ. Νομ. Δ83, πρβλ. καὶ Κοραῆν Σάλπισμα² σ. 2κπ.). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Guys πρέπει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν Ἀνώνυμόν μας καὶ τὸν Sonpini, ποὺ στὰ 1801, πέντε χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν Νομαρχία, ἔβγαλε τὸ Voyage en Grèce et en Turquie στὸ Παρίσι. Ὁ Sonpini,

συμπληρώνοντας τους Gouffier, Guys και Eton, τονίζει πώς «ὁ καιρὸς ποὺ θὰ ξεσκλαβωθεῖ ἡ Ἑλλάδα ἀπ' τὸν τούρκικο δεσποτισμὸ δὲν εἶναι ἴσως μακριά. Τὸ μεγάλο καὶ τερατώδικο κράτος τῆς Τουρκίας δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει γιὰ πολὺ. Τὰ ἀσυνάρτητα του μέλη κλονίζονται καὶ εἶναι ἔτοιμα νὰ ἀποσυντεθοῦν. Ἐκείνη ἡ ἀνταρσία φτερουγίζει τὶς σημαῖες τῆς...». (=Νομ. Ε')

«Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγοῦ, τονίζει ὁ Sonnini, τοῦ κράτους (τοῦ Σουλτάνου) παραγνωρίζεται καὶ καταπατιέται καὶ ἔχει περιορισθεῖ μόνον μέσα στὰ τείχη τῆς Πόλης» (=Νομ. Ε12: τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος τὴν σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὰ ὁλοίσθια τοῦ θανάτου καὶ μπορεῖ νὰ παρομοιασθῇ εἰς ἓν σῶμα ἀνθρώπινον κατακρατημένον ἀπὸ ἀποπληξίαν καὶ μὴ ἔχον ἐλευθέραν εἰμὴ τὴν κεφαλὴν...οὕτως καὶ ἡ τυραννία τῶν Ὄθωμανῶν τὴν σήμερον εἰς ἄλλο δὲν γνωρίζεται ὅτι ὑπάρχει, εἰμὴ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν...»

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὺς ὁ Ἀνώνυμος εἶχε ὑπ' ὄψη του καὶ τοὺς μισέλληνες περιηγητὲς (βλ. σχ. σημ. σελ. 347), καὶ ἰδίως τὸν Bartholdy, ἀπ' ὅπου πήρε πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀμάθεια, τὶς δεισιδαιμονίες καὶ τὰ χάλια τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου, τὰ θαύματα, τὴν σιμωνία κλπ., ἀν καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἤξερε ὁ Ἀνώνυμος ἀπὸ αὐτοψία καὶ προσωπικὴ πείρα. Διαβάζοντας τὶς κατηγορίες τοῦ Ἀνώνυμου ἐναντὶα στὸν ἐλληνικὸ κλήρο, στοὺς κοτσαμπάσηδες, στοὺς Φαναριῶτες, στὸ σκοταδισμό του, τὴν ἀμάθεια κλπ. θυμώμαστε τὸν Bartholdy, ποὺ τὶς σπουδαιότερες σελίδες συνώψισε ὁ Δ, Θερειανὸς στὸ ἔργο του γιὰ τὸν Κοραῆ (τομ. Α' 359κπ.).

Οἱ ιδέες του γιὰ τὸ χρῆμα. (Δ10κπ.). Ὁ Ἀνώνυμος δὲν εἶχε ὑπ' ὄψη τὶς ιδέες τοῦ Πλάτωνα καὶ Ἀντισθένη γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ χρήματος, εἶχε διαβάσει ὅμως τοὺς νεώτερους οὐτοπιστὲς, ἰδίως τοῦ Tomas Morus (†1535) τὴν «Οὐτοπία» (1518), ποὺ ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο τῶν κοινωνιστῶν, γιὰτὶ χτυπάει (ὅπως ὁ Ἀνώνυμος τοὺς «χρυσολάτρους») τοὺς πλουτοκράτες, τοὺς λόρδους, καὶ προτείνει τὴν κατάργηση τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ χρήματος, τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ λόρδοι κυνηγοῦσαν καὶ καταπίεζαν τοὺς χωρικοὺς καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ σπείρουν στὰ λειβάδια, ἐπειδὴ εἶχαν μεγαλεῖτερο κέρδος νὰ τρέφουν πρόβατα, γιὰ νὰ δώσουν μαλλὶ στὴ βιομηχανία. Γενικὰ ὁ Ἀνώνυμος εἶναι βαθιὰ ἐπηρεασμένος ἀπ' τοὺς φυσιολάτρους τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ τοὺς διαφωτιστὲς. Εἶχε καὶ ἐμποροοικονομολογικὲς γνώσεις ἀπὸ πείρα προσωπικὴ καὶ ἀπὸ διάβασμα. Πιὸ κοντὰ του ἀπ' τοὺς οὐτοπιστὲς, ποὺ ζητοῦσαν τὴν ἐπιστροφή στὴ φύση καὶ τὴν κατάργηση τοῦ χρήματος καὶ τῆς ἀνισότητος στέκεται, ἐχτὸς ἀπ' τὸ Ρουσσώ, ὁ Μορελλὺ μὲ τὴ Βασιλειάδα του, ποὺ τυπώθηκε στὰ 1753 στὴν Ἰταλία καὶ χτυπάει τὰ κακὰ τοῦ πλουτισμοῦ καὶ τοῦ χρήματος, ἀκόμα ὁ ἴδιος καὶ μὲ τὸν «Κώδικα τῆς φύσης» (1745) (βλ. Χρ. Εὐελπίδη: Οὐτοπίες καὶ πραγματικότητες, Ἀθ. 1945, σ. 109κπ. καὶ 98).

Γ Λ Ω Σ Α Ρ Ι

... ἄμποιτες νέοι συγγραφεῖς νὰ πλουτίσωσι καὶ τιμήσωσι τὴν ἀπλὴν μας γλῶσσαν (E16a).

ἄβεβαιότης A147¹⁴ ἀστάθεια, ἀσιγουριά.

ἄβριστος ΣΤ3⁵ καὶ ποῖον ἄφησε ἄβριστον; =χωρὶς νὰ τὸν ὑβρίση;

ἄγαλμα, -ἀσωτείας Δ70⁸, -μωρίας ἀγαλματοποιὸς E46a¹

ἄγαπῶ, ἐπιθυμῶ, προτιμῶ A63⁵ A101⁹, A122⁹

ἄγγαρεύματα Γ23α¹ ἄγγαρεῖες ἀγιασμός Δ31², Δ31β³

ἄγκαλὰ (—καί... ἢ νὰ κλπ.) A25² (29⁹, 64⁹, 74¹⁰ 105¹ 106¹) B3¹, (33⁷, 36⁷, 37¹⁴, 38¹⁰) Γ36⁸ Δ9¹ (23α¹⁵ 55¹²) E

121⁸ (23β¹⁵, 37¹¹, 46⁸) βλ. καὶ σελ. 289

ἄγκαλιάζω = βλ. ἐγκαλιάζω.

ἄγνωμόνως B17α⁹

ἄγράμματος Γ10α¹, E46⁸

ἄγριολάχανα Γ22α¹

ἄδελφότης Δ40¹⁷

ἄδιακόπως A92¹⁵

ἄδιάκοπος B13α¹³

ἄδιαντροπία A90α⁵ Δ17¹²

ἄδιαφορία, —ἀπάθεια, ἔλλειψις

ἐνδιαφ. A111⁶, A152¹⁰ Γ28α

ἄδιάφορος, —ἀπαθής, χωρὶς ἐν-

διαφ. Γ35¹², —χωρὶς δια-

φορά, ὅμοιος A18¹¹

ἄδιαφόρως, χωρὶς διαφορά; ὁ-

μοίως A5² (35⁶, 45⁶) — μὲ

ἄδιαφορία A108⁴

ἄδιήγητος, —ἀνεκδιήγητος E20¹⁸

ἄδικημένος Γ8α¹²

ἄδιστάκτως B18¹⁰

ἄδούλευτος, E46a¹ ἀκατέργαστος

ἄδυνατίζω, —ἐξασθενῶ B5⁵

ἄδύνατον B18⁹ τὸ ἀπίθανον, τὸ

φυσικῶς μὴ δυνάμενον νὰ πραγματοποιηθῆ.

ἄειμνητος A74¹, A97¹ Ἀφιερ. σελ. 52² ἄειμνητος (ἄειῦ-

μνητος

ἄετὸς B26² (παρομοίωση λαοῦ σκλάβου).

ἄθανάσιμος, —θανάσιμος Δ39¹⁸

ἐχθρός, Δ43² βλ. σελ. 273.

ἄθανατίζω, ἀπαθανατίζω A60¹⁰,

A87⁸, Γ37³ βλ. αἰωνιάζω

ἄθεος E18¹¹

αἰσθάνομαι—νιώθω A128¹⁸, A

146⁶, Δ6¹ —γίνομαι αἰσθη-

τὸς A72¹⁸, A123¹⁰

αἰσθαντικὸς B12¹, Γ31¹⁰

αἰτία - αἴτιον Γ29⁶, Γ34²—ἀπό-

δειξη E22²

αἴτιον - αἴτια Δ1¹

αἰωνιάζω = ἀθανατίζω, φέρνω

στὴν αἰωνιότητα A52⁶, A72⁹

ἄκανθες βλ. σελ. 281

ἄκατάπειστος A5¹⁰, E38⁹

ἄκαταστασία—ἀνωμαλία, ἀστά-

θεια B2⁸, B2⁹

ἄκατάστατος - μπερδεμένος A4⁸

- ἄστατος A28⁵, A29¹⁵, Γ21⁵

βλ. καὶ σχόλ. σελ. 271 καὶ

310

ἄκίνητος- ἀδρανής A123², Γ42⁸,

Γ42α⁴,

ἄκμῃ ἐπιδόσεως A98¹⁸

ἄκολουθεῖ (ἀπρόσ. τριτ.) - συμ-

βαίνει A111⁷ (A119², 147⁶,

148², 149¹⁷, B10⁹ (13α¹⁰,

25¹⁸, 30²²) Γ39³ Δ8γ⁵ (38α²,

52β⁵), E23β¹⁶ 23β¹⁸)—ἡχο-

λούθησεν (συνέβη) A140¹⁴, B

27⁴, E28⁶, ΣΤ11¹⁴—ἡκολού-

θησεν

E.Γ. 2005
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θησα (έξακολουθήσα) ΣΤ11¹
 άκουμβῶ Δ23α¹¹
 άκούω Ε13α² πληροφοροῦμαι,
 μαθαίνω
 άκρασία - άνεγκράτεια, κατά-
 χρησις Δ33⁹ Δ70¹²
 άκριβής - πολύτιμη Α5⁸ κἀ.
 άκριβής-σωστή, ή πιστή, Β13⁷ κἀ.
 άκροάζομαι Α38⁹, βλ. και σελ.
 288
 άκρον—άρματος, ή μπούκα του
 ντουφεκιου
 άκρος μέγιστος Α107⁵ (134⁷)
 Γ9α⁴ (12⁶) Δ74²⁷, Ε24⁶- εις
 τὸ άκρον (παραπολύ) Ε24⁴,
 άκρα άδιαντροπία Δ17¹²
 άλαλος ΣΤ4⁷
 άλευθέρωτος άνελευθέρωτος Ε44⁷
 άλήθεια Α119¹, Δ72β², Ε34³—τῆ
 άληθεία (μά την άλήθεια) Δ
 62⁸ άκούσατε την άλ. γυμνήν
 άλησιμονῶ-ξεχνῶ Α140⁸, Δ64²⁷
 Δ74¹⁸, Δ9⁷, Ε33⁴, ΣΤ15⁷
 άλλάζω Δ12β² κἀ.
 άλλεπάλληλος - άμοιβαῖος Β6³,
 Δ 75¹¹ (κλίσις) Δ12α² (δα-
 νεισμα). κἀ. βλ. σελ. 350.
 άλλεωτρόπως - άλλιώτικα Α
 120⁸, Δ64²⁰ κἀ.
 άλλήλων - των, — άναμεταξύ
 τους Α152⁴, Α119⁵, ΣΤ8⁷ κἀ.
 άλλογενεῖς, - οἱ ξένοι Α153¹⁵,
 Β30¹⁷, Γ18¹⁰, Γ39α¹ Δ31α²
 (67³, 69⁴, 71³, 75³, 76², 95¹⁶,
 98⁴, Ε25², 37⁹ βλ. άλλότριος,
 άλλόφυλος
 άλλοίμονον Γ31⁴
 άλλότριος,-ξένος, άλλος Α153¹⁵
 (153²⁷), Β37¹¹
 άλλόφυλος Δ1¹⁴
 άλογον - ἔππος Α138¹⁷, Β21α²
 (21α⁴ 23α⁹), Γ4² (21¹⁰, 28¹⁸)
 άλογον - χωρίς λογικὸ (άλογα
 ζῶα) Ε52⁴

άλύσοι-αῖ Α123⁸ - τὰς Γ39α⁷,
 άμάρτημα Δ42² άδίκημα
 (παράβασις νόμου)
 άμετάτρεπτος Α16⁸, Γ35¹⁵ άμε-
 τάβλητος
 άμοιβαῖος, - άφανισμὸς Α119⁸,
 - συναλλαγῆ Δ12¹⁰ βλ. άλ-
 λεπάλληλος.
 άμπέλια Β20⁸
 άμποτες Α3¹ (60⁸, 86⁴, 141³⁷),
 Δ41³, Ε2³ (16α³, 50⁵, 54⁵)
 άναγκαῖος - άπαραίτητος Δ19α⁴
 -άναπότρεπτος Δ97¹¹ - άν-
 απόφευκτος Α100³ Β27¹⁴ -
 άναγκαῖον (τὸ μοιραῖον) Β
 25¹³- τὰ πρὸς τὸ ζῆν άνα-
 γκαῖα Γ15⁹ (16¹) - άνα-
 γκαίως (κατ' άνάγκην) Α14⁸
 άναγκασμένος - ὑποχρεωμένος,
 πιεσμένος Γ28¹⁶
 άναζητήτως- δίχως έρευνα Ε3¹⁶
 άναθεματίζω Α128¹⁰
 άναίσθητος Β22⁹
 άναλαμβάνων - άπ' τὸ δημοτ.
 άνέλαβε (συνῆρθε) στὸ ΣΤ4¹⁰
 (άπαξ)
 άναλογία, - κατ' άναλογίαν
 (έπιρρ.) Γ9α⁸, Γ11⁷
 άνάμεσα, - εις... (=μεταξύ τῶν
 ...) Α7¹⁹⁴, 14², 55¹, 64¹, 80α¹
 91¹, 94⁷, 118¹, 143¹) Β36¹⁴
 6¹¹ 22¹², Γ13α⁵ (24¹², 35⁵)
 Δ75¹⁰, Δ16¹⁶, Ε22⁷ (26¹²,
 34⁴), ΣΤ10¹-άνάμεσον τους
 Β23α⁵) - άνάμεσα ζωῆς
 και θανάτου Γ36¹⁰ - άνάμε-
 σόν σας Δ75¹⁰, -των Δ12α³,
 άνάμεσον ήμῶν και... Β34¹³
 άναμεταξύ - των ή τῆς και...
 (πάντα με γενική) Β11³
 (31¹⁶, 32⁹, 33α⁵) Δ8γ³ Ε26¹
 (Ε23β⁵)
 άναμνήει Α56² θυμίζει, άναφέρει,
 ενεργ. (άπαξ σ' ὄλο τὸ